

“ЛЕСТВИЦАТА” И ПРЕСЛАВСКАТА РЕДАКЦИЯ НА СТАРОБЪЛГАРСКИЯ КНИЖОВЕН ЕЗИК

Нели Василева (Варна)

Изследванията от последните десетилетия недвусмислено потвърдиха изказаната още в края на XIX - нач. на XX в. от В. Ягич, В. Вондрак, А. Лескин идея, че дейността на Преславската книжовна школа се свързва предимно с редактиране на първоначалните преводи на богослужебните книги, с изработването на езикови норми (преди всичко на лексикално равнище), според които се извършват и новите преводи през X в.¹ В тази връзка става ясно, че изследването на лексикалните особености на произведенията и преводите, създадени в Преславския книжовен кръг, е една от актуалните задачи на славянската историческа лексикология.

Разглеждането на езиковата (в частност, лексикалната) система на произведенията на Преславската книжовна школа може да се осъществи в три посоки: *ретроспективна* - с оглед развитието на книжовния език спрямо Кирило-Методиевите преводи; *синхронна* - с

¹ *Добрев, Ив.* Гръцките думи в Супрасълския сборник и втората редакция на старобългарските богослужебни книги. - БЕ, 28, 1978, №2; *Добрев, Ив.* Текстът на Добромировото евангелие и втората редакция на старобългарските богослужебни книги. - БЕ, 29, 1979, №1; *Добрев, Ив.* Апостолските цитати в Беседата на Презвитер Козма и преславската редакция на Кирило-Методиевия превод на Апостола. - Кирило-Методиевски студии, 1, 1984; *Минчева, А.* Към въпроса за Кирило-Методиевите традиции в дейността на преславските книжовници. - Език и литература, 1982, №6; *Минчева, А.* Аспекти на формирането на нормите на старобългарския книжовен език. - Изследвания по кирило-методиевистика. С., 1985; *Минчева, А.* Архаизми и нови черти в езика на преславската книжнина. - Славянска филология, т. 19, С., 1988; *Славова, Т.* Преславски следи в лексиката на Архангелското евангелие. - Език и литература, 39, 1984, №1; *Славова, Т.* Преславска редакция на Кирило-Методиевия старобългарски евангелски превод. - Кирило-Методиевски студии, кн. 6, С., 1989; *Славова, Т.* Евангелските и апостолските цитати в словата на Климент Охридски и преславската книжнина. - Кирило-Методиевски студии, кн. 8, С., 1991; *Баранкова, Г.* Лексикални особености в паметниците от Преславската книжовна школа. - Език и литература, 1982, №1; *Карачорова, И.* Лексиката на Чудовския псалтир и преславската редакция на старобългарските богослужебни книги. - БЕ, 34, 1984, №1; *Дунков, Д.* Супрасълският сборник и етапите в развитието на преславската редакция на старобългарските книги. - Език и литература, 1985, №5; *Самойлова, Н.* Преславска лексика в Евангелските цитати на Супрасълския сборник. - Старобългаристика, 1997, №1; *Новикова, А. С.* Древнерусские списки Евангелия - драгоценная сокровищница сведений по истории преславской редакции библейских книг. - Folia Slavistica. Пале Михайловне Цейтлин. М., 2000.

оглед мястото на дадено произведение в определен кръг от книги; и *перспективна* - с оглед развитието на книжовния език от X до XIV в. (в нашия случай наличието на среднобългарски Евтимиев превод позволява и такава съпоставка).

Наблюденията са извършени върху най-стария запазен славянски препис на Лествицата от средата на XII в. - (източнославянски), съдържащ преславския превод - Москва, РГБ, Рум. 198² (ръкописът се състои от 219 листа; по-нататък Рум) и среднобългарския препис от втората половина на XIV в. - НМРМ, 3/10 (72)³, съдържащ търновския превод (ръкописът се състои от 224 листа; по-нататък Рил). И двата ръкописа съдържат пълния текст на съчинението, житието на Йоан Синайски и Слово к пастуху/ к пастырю.

Нормализаторската дейност на преславските книжовници по отношение на лексикалната система на литературния език в най-общ вид се е осъществявала в две посоки: 1) въвеждане в книжовния език на характерни за източнобългарските говори лексеми и словообразователни гнезда и модели; 2) "изчистване" от непреведени гръцки думи на съществуващите кирило-методиеви преводи и максималното им ограничаване в новите, осъществени в Преслав, преводи.

В тази връзка в текста на Лествицата могат да бъдат разгледани три лексикални групи:

- 1) лексика, характерна и за други преславски текстове, и локализираща Лествицата в кръга на основния корпус от произведения на Преславската книжовна школа;
- 2) лексика, характерна за Лествицата и отсъстваща в класическите старобългарски паметници, т.е. илюстрираща иновационни процеси в лексикалната система на старобългарския книжовен език, отчитащ източнобългарски езикови особености⁴;
- 3) лексеми, характерни за преславския превод на Лествицата, които не се появяват в среднобългарския превод - превеждат се чрез гръцките им съответствия (сравнението с търновския превод също дава

² **Сводный каталог** славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР (XI - XIII вв.), сс. 104-105.

³ **Български ръкописи** от XI до XVIII век, запазени в България. Своден каталог, т. 1, С., 1982, с. 47.

⁴ Съпоставката се извършва по: **Старославянский словарь** (по рукописям X - XI) под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой, М., 1999.

възможност да се открият характерните черти и особености на преславския превод)⁵.

1. В първата лексикална група могат да бъдат обособени няколко подгрупи лексеми, които характеризират преславските текстове.

1.1. Абстрактни и отглаголни съществителни със суфикс **-ѣ** (**-ѣ**), които в търновския превод се предават чрез суфикс **-иѣ**:

мѣчѣтъ *Супр, Шест, Злат 3, Мин. чет. февр. 131⁶ въ непошѣстини телеснѣмъ мѣчѣтъ бы^ѣ* (Рум 216) - **въ непошѣствини телеснѣмъ мѣчѣтаніѣ ѣ^ѣ** (Рил 25)

оувѣтъ *Супр, Изб73, Бог кѣи ѿ толика трѣда оувѣтъ приаша* (Рум 286) - **которое ѿ толика трѣда ѡтѣшеніѣ пріашѣ** (Рил 326)

приходѣ *Супр, Гр. Наз. XI приходѣ мирскѣхъ въ манастири* (Рум 346) - **мирскѣхъ приходѣніѣ** (Рил 386)

невѣсть *Супр, Злат XII, Изб73 и невѣстью предѣ старѣшиною въздржимѣ сѣ* (Рум 436) - **и невѣдѣніѣ при настожцимѣ имѣимѣ** (Рил 476)

прѣходѣ *Изб73, Сб76, Гр. Наз. XI и напасти творѣтъ оудобни на прѣходѣ* (Рум 456) - **и напасти творити вѣдѣтъ оудобни на прѣходѣніѣ** (Рил 496)

кричѣ *Супр, Изб73, Злат съ кричѣмъ и въплѣмъ прѣзѣвающемъ* (Рум 546) - **съ рыданіемъ и въплѣмъ призывающѣ** (Рил 586)

позорѣ *Супр, Бог ако же позорѣ страшнѣи милости достоинѣ тѣхъ послѣднѣго часа* (Рум 586) - **иаково же бѣ и видѣніѣ страшно и ѡмилено тѣхъ послѣднѣго часа** (Рил 626)

⁵ Срв. в тази връзка: **Вайер, Е., Х. Миклас.** Преводчески похвати в Богословието на Йоан Екзарх в сравнение с по-късни паралелни преводи. - Старобългарска литература, кн. 19, 1986.

⁶ Съпоставката с останалите преславски паметници се осъществява основно по **Срезневский, И.** Словарь древнерусского языка, а също така по: Словарь русского языка XI-XVII вв., вып. 1-18, М. 1975-1992; Словарь древнерусского языка XI-XIV вв., тт. I-IV, М., 1988-1991; **Давидов, А.** Речник-индекс на Презвитер Козма, С., 1976

помысль *Супр, Бог, Злат, С676, Гр.Наз. XI* съ женами
ходашен на то на похоть или помысль (Рум 99) - съ женами
прѣбывающе, къ тѣм на похоть или помышленіе (Рил 1026)

завытъ *Супр, Бог, Изб73, Мин. Чет. февр.* завытъ грѣхомъ
величїе съдѣловактъ (Рум 127) - завъвеніе грѣховное, възношеніе
съдѣловаетъ (Рил 1296-130)

ззоръ *Супр, Панд. Ант.* Тѣщеславикъ естъ естъствоу
премѣнникъ и обѣчан развращеніе• съмотреніе ззороу (Рум
1196) - тѣщеславіе ϵ° , κ° ствѣ прѣмѣненіе• и обѣчаемъ
развращеніе• и назираніе Ѹкоренїа (Рил 1226).

1.2. Във втора подгрупа могат да се обособят характерни за
преславския превод лексеми, които в тѣрновския превод се предават чрез
синоними:

алѣчьба *Супр, Изб73, Бог* и обрѣщешн тоу прельщеноу
мысль• помысль мълчаниа• алѣчьбы крѣпшаа (Рум 516) - и
обрѣщешн тѣ прѣльщенж мысль• желаніе безмълвїа поста
краинѣго (Рил 556). Тази характерна преславска лексема, както и
производните ѱ алѣкати, алѣчоуциъ, алѣбьнѣи, алѣбьничъ в
тѣрновския превод последователно се заменят съответно с постъ,
постити са, постѣциъ са, постнѣи, постникоу•

вонїа *Супр, Бог* іако же свѣтоу іавльшоу са отъходитъ
тъма• сице и $\bar{\omega}$ вонїа смѣреннїа всакы горести іаростъ
изгьбаеъ (Рум 776) - іако же свѣтоу іавльшѣ са $\bar{\omega}$ ходитъ тъма•
тако и $\bar{\omega}$ овонѣнїа смѣренїа въсѣкаго горестъ и іаро $\bar{\omega}$
погоуѣлѣетса (Рил 816); оувѣдѣвѣи воню огниа въшнїаго (Рум
876) - Ѹвѣдѣвы овонѣнїе ѡгнѣ въшнѣго (Рил 91)

котера/котора 'караница, спор', *которнѣ Супр, Бог, Изб73*
Панд. Ант. XI да тамо $\bar{\omega}$ котеръ и бечѣстин и лютъ вълнѣ
бра $\bar{\tau}$ кю прѣтѣзаемъ (Рум 81) - іако да тамо $\bar{\omega}$ досадъ и безчѣстїи
вратнїихъ потѣзаемъ (Рил 846); чѣдо же понстинѣ чоудо кже съ
вещноу съ враждоу сею• и которнѣю вещноу• безвещнїа врагы
повѣдѣти (Рум 105) - чюдо же въистинѣ чюдо• невещестѣвномѣ съ

враж^аож сеж и навѣтнож вещиж, безъвеществныхъ врагы повѣдити (Рил 1086)

котыга *Сунр, Изб73, Злат сл.4, Мин. Чет. апр, Козм въспомани съжъмъшаго роукою котыгоу (Рум 102) - помѣни обвиншаго ржкж платицем (Рил 1056); и сии кожныхъ котыгъ съвлѣци сѧ (Рум 1076) - и ти кожныхъ ризъ съвлѣци сѧ (Рил 1106). В търновския превод е по-широко представена лексикалната синонимия и в много случаи една преславска лексема се предава чрез две или повече думи, както в случая котыга се заменя с платице и риза.*

кърмаи *Сунр, Бог, Панд. Ант. XI и Ѡ пициъ скърви и пѣтнхъ и кърмаи и паче мѣншгословниа (Рум68) - и Ѡ пициевъ и попеченїи тѣлесныхъ и питанїа и паче же многословїа (Рил72); снѡве кърмаимъ и брашномъ • въ срѣци обѣдающихъ сѧ (Рум926) - сынове пицамъ и брашном, въ срѣци чрѣвовѣядливыхъ (Рил96).*

сетнъ *Сунр, Бог, Изб73 съ гладемъ молать сѧ сетнхъ (Рум 99) - и гладемъ конечнымъ мѣтсѧ (Рил 1026); при тѣхъ сетнхъ оукоры • и слоужьбами вѣчъстнхъ облагаше (Рум 346) - прѣ^а ними послѣдними досадами и слѣжьбами вѣсчъстными облагаше (Рил 386)*

възвить *Сунр, Изб73 коупыць сѣдъ възвить почитаетъ (Рум 1176) - кѡпецъ сѣдъ привытъкъ съчитаетъ (Рил 1206)*

жоупице *Сунр, Злат въ жюпицихъ моли сѧ часто (Рум 1146) - въ гровицихъ моли сѧ часто (Рил 1176); словосъчетанието жюпица въскопаваючи (Рум 118) в търновския превод е заменено със сложната дума гровокопатель (Рил 1216)*

чрѣда *Сунр, Изб73 акы вѣлкъ всѣ мѣншгашды чредоу сѣмоути (Рум 80) - ико вѣлкъ многажѣ въсе стадо сѣмжити (Рил 836)*

прѣзорство *Сунр, Бог, Шест, Изб73, Сб76 прѣзорство и несѣмѣреникѣ вида того Ѡ того приѣмлюща (Рум 44) - грѣдостъ а не смѣренїе, вида его Ѡ сего прѣемлюща (Рил 476); прилагателното прѣзоривъи се заменя с грѣдын: прѣзоривыхъ гѣ Ѡмещеть сѧ •*

кѣто оубо сѧ помиловати мѣжетъ (Рум 125/125б) - аще грѣдыимъ гѣ противитсѧ, кто прочее сѧ помиловати можетъ (Рил 128)

послоухъ *Сав, Супр, Козм, Панд. Ант.* и послоухомъ англоумъ раздираа раздери о всемъ своеа вола (Рум 45б) - и свѣдѣтелми агглы раздираж раздери прѣ сими своеа вола (Рил 49б)

сокачини *Супр, Злат сл24, Гр. Наз. XI* не помълчоу вамъ исповѣдати сокачино тамо преславно оуправление (Рум27б) - не оумлъча вамъ сказати повара иже тамо прѣславное исправленіе (Рил31)

шаръчии *Супр* Мълчание въ разоумѣ. съмъртнѣи памяти дѣлатель. моуцѣ шарчи. скърби слоуга (Рум86б) - Мълчаніе въ разоумѣ, съмртнѣи памяти дѣлатель. мжцѣ живописецъ. скръвѣніа слуга (Рил90б)

вѣума *Супр, Бог, Злат сл5, Мин. чет. февр.* Е. Вайер и Х. Миклас отбелязват, че от всички издадени съчинения на Йоан Екзарх вѣума се среща само в Богословието⁷; в по-късните преводи и редакции тази характерна преславска лексема се предава най-често чрез ѡнждь: въставъшоу же ничьсо же вѣума не рече (Рум31) - въставшоу же, ничто же ѡнж рече емоу (Рил34б)

поувързение *Супр, Мин. чет. апр.* (в *Бог* е употребено поувързъ) пама незабытнаго поувързениа безгнѣвниа съвършенаго (Рум51б) - пама незабытныж исхода всегдашнѣго ѡмленіа (Рил55б)

тѣпѣтъ *Бог, Мин. Чет. февр.* и тѣхъ телесныхъ оудовъ касаа сѧ тѣпѣты твораце неподобныи (Рум 121) - и самѣ тѣлесныхъ оудовъ прикасаж сѧ трепеты творити непрпныи обыче (Рил 124).

2. Съществена част от лексиката на преславския превод съставят думи, незасвидетелствани в класическите старобългарски паметници. В търновския превод те също имат други съответствия, които обикновено се основават на по-широка диалектна основа:

⁷ *Вайер, Е., Х. Миклас.* Цит. съч., с. 47.

голѣмъ *Шест, Гр. Наз. XI, Панд. Ант. XI* **ѿко же сътворити часъ голѣмъ или два стоѿцоу** (Рум 31) - **ѿко сътворити ча^с великъ или и два стоѿциѸ** (Рил 34б)

зааппивѣ - тази дума не е засвидетелствана в други текстове; тя не е отбелязана както в Словарь древнерусского языка XI-XIV вв., така и в Словарь русского языка XI-XVII вв. Срезневски отбелязва за нейната употреба само Лествицата; в търновския превод се предава чрез наречието лжквнѣ: **Не прѣмълчахъ же азъ. акы зааппивѣи старца искоусити** (Рум 31) - **не прѣзрѣ^х же азъ ѿко лжквнѣи старца искѸсити** (Рил 35)

новакъ - това също е рядко срещана лексема, Срезневски отбелязва освен Лествицата и употребата ѝ в Оглашенията на Кирил Йерусалимски; за търновския книжовник суфиксът -акъ явно има твърде разговорен характер (срв. съвременните форми *голтак, дъртак, глупак, дурак*) и той заменя **новакъ** с композита **новоначалныи: ѿлоучаетъ пастоухъ слоужьбы и въ сетныхъ новацѣхъ оустраметъ и чиноу** (Рум 33б) - **ѿлажчаетъ его пастырь ѿ слѸжбы и въ послѣднемъ новоначалны^х поставлѣетъ мѣстѣ** (Рил 37б)

кърчин *Шест, Злат* - тази дума, наред с отбелязаните по-горе **сокачин** и **шаръчин** влиза в групата на старобългарските думи с характерен формант -чин, който Р. М. Цейтлин, следвайки Мейе и Вайян, определя като тюркски и свързва присъствието им в книжовните паметници с непосредствено навлизане от говоримата източно-българска (прабългарска) реч⁸; търновският книжовник заменя **кърчин** с **ковачъ: ѿко же желѣзо кърчин. сице азъ прстѣын повиновати азъ самъ сѿ въдахъ** (Рум 29б) - **ѿко же желѣзѸ ковача, сице и азъ теѣѣ ѿ стѣвиши повиновати сѿ въда^х** (Рил 33б)

кроучина *Бог* **растити кроучиноу обычани иматъ** (Рум 47) - **ѿво же растити жлъчъ обычани има^т** (Рил 50б); **противоу чревьноумоу вѣшенію и кроучиннѣи остротѣ** (Рум 51б) - **противѸ чрѣвномоу вѣсованію и ѿстрожлъчїю** (Рил 55)

⁸ *Цейтлин, Р. М.* Лексика древнеболгарских рукописей X-XI вв. С., 1986, с. 168-172.

кощоуна Шест, Изб73, Злат, Мин. чет. февр, Мин. чет. апр, Козм и не кощоуноу помышланте• молю братиа (Рум 58) - и да не мните яко басни сж^т реченаа мола вы (Рил 62)

кършьна - лексемата не е засвидетелствана в историческите речници на руския език, Срезневски отбелязва употребата ѝ в Житие на Йоан Златоуст от XVв., в търновския превод е предадена чрез виенїе; с кършьна вероятно може да се свърже съвременния глагол *кърши*, *чупя*: прси болаца ранами• кървьнаа пльваниа ѿ прсьныхъ кършьнь (Рум 58) - прси вїенїемъ болацѣж, испльванїа крѣвава ѿ прсьныхъ вїенїи (Рил 62)

отъродъ Бог, Гр Наз XI огланик естъ ѿродъ ненавистьныи (Рум 84) - оклеветанїе е^т порождєнїе ненавистное (Рил88)

излазъ Бог радоча иже сѧ излазъмъ ѿ врѣдовъ исклѣти изгонитъ сѧ (Рум87б) - ра^лѣж иже сѧ исходомъ стрѣтїж сеж из келїж изгонит сѧ (Рил91)

прѣстѣпъ Бог, Изб73 иже първоую заповѣдь хранацие• вѣторымъ престѣпъмъ не падають (Рум 95б/96) - иже прѣвѣж заповѣдь съблюдажцен, вторымъ прѣстѣпенїемъ не падажтъ (Рил 99б)

тѣскъ Гр Наз XI вино въскорѣ ѿ тѣскъ затварѣмо (Рум 71б) - вино авїе ѿ точилъ затварѣмо (Рил 75б).

хлоупыць - за употребата на тази дума Срезневски посочва само Лествицата, в търновския превод тя се предава чрез проситель: видѣхъ азъ хлоупыца хлѣбныа и ница бестоуда (Рум 72б) - видѣхъ азъ просителя и ницаа безстѣдны (Рил 76б).

3. В трета, немногобройна, но достатъчно красноречиво илюстрираща пуристичните тенденции в езика на преславските книжовници, може да се обособи група от думи, срещу които в търновския превод присъстват гърцизми:

клѣтъ - келїа: сѣщоу бо великоумоу въ клѣти• и къ севѣ скървацоу (Рум 3б) - и сѣщѣ великомѣ въ келїи въ севѣ млацѣ сѧ бви (Рил 8)

капище - идолъ: оумъ алчъбъничъ молитъ сѧ трезвѣ. а невъздържѧщагосѧ капищъ нечистыхъ испълненъ естъ (Рум 92б) - оумъ постникъ, мѧйтсѧ трѣзвѣ. невъздрѣжѧщаго же сѧ, идолъ нечистыхъ испълненъ естъ (Рил 96б); думата капище е характерна за *Бог, Шест, Злат*, регистрирано е също капищеслужникъ (Рум 120) срещу идолослужитель (Рил 123)

коумиръ - идолъ: иако же до конца оубо тоу испопелити. и оусъпити коумирьнаго же поклонника крѣпчи крѣпцѣ оубѣжа (Рум 2б) - иако до конца тж прочее испепелити и Ѹспити съврѣшенѣ идолскаго же поклоненїа крѣпкыи крѣпцѣ Ѹбѣжа (Рил7); коумиръ се среща в *Сунр, Злат, Панд Ант, Гр. Наз. XI, С676*

кривовѣрие - ересь: беззаконникъ естъ. иже законъ Ѡ бѧ соущини. съ своимъ злооумиємъ държа. и с кривовѣриємъ соупротивынымъ вѣроуѧ сѧ мьна бѡу (Рум 8) - законопрѣстѣпникъ еѣ, иже законъ бѣжїи, съ своимъ злооумїємъ дръжжи. и съ ересїж съпротивнож вѣровати бѡу мна сѧ (Рил 11)

чърныць, чърноризыць - мнихъ: радуѣтсѧ жидовинъ соуботѣ. празднигыи чърныць гладивъ соуботѣ и недѣли (Рум 91) - радѣтсѧ жидовинъ сѣботѣ и празникоу. и мнихъ чрѣвообѣастивъ, сѣботѣ и неѣли (Рил 95)

поганъ - еллінь: и чѸдо понстинѣ како и поганин таковое извѣсѣдоваша (Рум 67/67б) - и чюдо въистинж, како и елліни нѣчто таковое провѣщашж (Рил 71б); поганъ е засвидетелствано в *Сав, Сунр, Шест, Злат, Панд. Ант. XI* като синоним на ѧзычьникъ

лаинты 'строителен материал във вид на плочи, тухли' - плинѣы: соутъ нѣции иже върхоу камениа лаинты гладатъ. и соутъ иже на земли стѣлпы оутвърдиша (Рум 11) - сѧ^т нѣции иже врѣхъ каменїа плинѣы снжѣщен. и сѧ^т дроуѣїи, иже на земли стѣлпы оутвърдишж (Рил 14); пакы въ егѸпть рекше въ тѣмоу. на лаинотворие. разоумьнаго васнь фаравна възврати сѧ (Рум 63б) - пакы въ егѸпетъ сирѣч потѣмненїе къ плинѣодѣланїѸ мысльнаго фаравна възврати сѧ (Рил 67б)

великъ днь - пасха: прѣдъ годъмь до велика днѣ
почитаетъ. и предъ днѣми брашна готовитъ. Чѣтетъ чревыныи
рабъ кыими брашны попраздъноукъ (Рум 91) - прѣжѣе года о
пасцѣ съчитаеъ. и прѣ днѣми брашна готовитъ. разчитаетъ
чрѣвныи рабъ кыими брашны попраздѣетъ (Рил 95).

Извършените наблюдения позволяват да се направят следните изводи:

1. Лексикалната система на Лествицата я поставя в кръга на основните текстове на Преславската книжовна школа: Симеоновия сборник, Златоструя, Шестоднева и Богословието на Йоан Екзарх, Беседата на Презвитер Козма. Особена близост се наблюдава с произведенията на Йоан Екзарх и в частност, Богословието. Там също се срещат характерните за Лествицата лексеми: **алъчьба, бѣхма, вонна, голямъ, котора, кроучина, кръмлиа, капице, коцоуна, поганъ, прѣзорство, сетънъ**; широко е застъпена употребата на отглаголни и абстрактни съществителни със суфикс **-ъ**: **забъгъ, излазъ, мъчъгъ, позоръ, помыслъ, отъродъ, прѣстѣпъ, оувѣгъ, тѣпъгъ**⁹.

Това дава основание да се изкаже хипотезата, че преводът на Лествицата е дело на бележития старобългарски книжовник. В подкрепа на такова твърдение е и характерът на текста на Лествицата, насочен към формиране на християнския етичен идеал, което я сближава с основното произведение на Йоан Екзарх - Богословието.

2. Текстът на Лествицата илюстрира характерни процеси в книжовния старобългарски език от X век: навлизането на източнобългарски (и прабългарски) думи в литературните текстове от една страна и свеждането до минимум употребата на гръцки думи от друга страна.

⁹ Предпочитанието на Йоан Екзарх към употребата на абстрактни съществителни с прост суфикс **-ъ** се отбелязва и от други автори, вж.: *Благова, Э, Ж. Икономова*. Лексическите совпадения Бесед Григория Двоеслова и второго жития Вячеслава с лексикой Иоанна Экзарха. - Старобългаристика, 1993, №3, където като примери са приведени **обратъ, приплодъ, възмѣгъ**.

СЪКРАЩЕНИЯ:

Бог - Богословие на Йоан Екзарх
Гр. Наз. - Григорий Назиански
Злат - Златоструй
Изб73 - Симеонов сборник по Светославовия препис от 1073 г.
Козм - Презвитер Козма
Мин. Чет. - Минеи чети
НМРМ - Народен музей Рилски манастир
Панд. Ант. - Пандекти на Антиох
РГБ - Российская Государственная библиотека
Рум. - Сбирка на граф Румянцев
Сб76 - Сборник от 1076 г.
Супр - Супрасълски ръкопис
Шест - Шестоднев на Йоан Екзарх

**“LESTVICA” AND THE PRESLAV VERSION OF THE OLD
BULGARIAN LITERARY LANGUAGE**

Neli Vasileva

(Summary)

The paper discusses the main characteristic features of the lexical system of the book in three directions: retrospective - in comparison with the classic Old Bulgarian texts; synchronic - in comparison with some basic texts of the Preslav literary school, and prospective - in comparison with Middle Bulgarian (Turnovo) translation of the book from the second half of the 14th century. As a result of the research “Lestvica” could be placed among the most important texts of the Preslav literary school. The paper also hypothesizes John Exarch to be the author of the Preslav translation of “Lestvica”.